

ÕIGUSKANTSLERI AASTA 2022/2023

Puuetega inimeste õigustest lihtsas keeles

Puuetega inimeste õiguste kaitse

Õigus-kantsleri ülevaade

Esimest korda paneb õigus-kantsler ühe osa oma tööde ülevaatest lihtsasse keelde.

See jutt käib puuetega inimeste õiguste kaitse kohta.

Õigus-kantsler on ametnik, kes kontrollib, kas kõik, mis Eestis toimub, on tehtud õigesti ja seaduste järgi.

Eesti õigus-kantsler on **Ülle Madise**.

Eesti kõige tähtsam seadus on **põhiseadus**.

Kõik teised seadused peavad olema tehtud põhiseaduse järgi.

Kõik inimesed peavad seadusi järgima, eriti ametnikud.

Õigus-kantsler kaitseb kõikide inimeste põhi-õigusi, ka laste ja puuetega inimeste õigusi.

Puuetega inimeste kõige tähtsam seadus on **puuetega inimeste õiguste konventsioon**.

konventsioon – kokkulepe riikide vahel, millel on seaduslik jõud

See seadus ütleb: puuetega inimestel peavad olema samad õigused, nagu on teistel inimestel.

Seda seadust järgivad paljud riigid terves maailmas, ka Eesti.

Kui puuetega inimeste õigusi rikutakse, tuleb sellest teatada õigus-kantslerile.

Õigus-kantslerile annab nõu **puuetega inimeste nõukoda**, mille liikmeteks on puuetega inimeste esindajad.

Iga 4 aasta järel valitakse nõukotta uued liikmed.

Sel sügisel alustab tööd uus nõukoda.

1 kord aastas, tavaliselt septembris, teeb õigus-kantsler Riigikogule ülevaate, missuguseid rikkumisi ta on pidanud lahendama.

Loe, mida tegi õigus-kantsler Ülle Madise möödunud aastal puuetega inimeste heaks!

1. Kultuur

Õigus-kantsler tuletas kultuuri-ministrile meelde, et kultuuri-üritused peavad olema ligipääsetavad kõigile.

See tähendab, et tähtsamatel üritustel peavad olema:

- viipekeele tõlk või subtiitrid kuulmis-puudega inimestele,
- kirjeldus-tõlge nägemis-puudega inimestele,
- subtiitrite helindamine lugemis-raskustega inimestele.

Kuulmis-puudega inimeste jaoks on subtiitreid vaja ka siis, kui ekraanil räägitakse nende emakeeles.

kirjeldus-tõlge – keegi kirjeldab sõnadega sündmust, laval või ekraanil toimuvat tegevust ja tegelaste välimust, et ka need inimesed, kes ei näe, saaksid toimuvast paremini aru

subtiitrid – tekst ekraani alumises servas, tavaliselt tõlge

subtiitrite helindamine – võimalus subtiitrite teksti kuulata

Presidendi intervjuu aasta lõpul – ilma subtiitriteta

Möödunud aasta lõpus pöördus õiguskantsleri poole **Riigikogu liige Jüri Jaanson**, kes ka ise

on kuulmis-puudega.

Ta märkis, et kuulmis-puudega inimesed ei saanud teada, mida rääkis president oma aasta-lõpu-intervjuus, sest saatel polnud subtiitreid.

Õiguskantsler küsis selgitusi Eesti Rahvusringhäälingult (ERR).

Aastapäeva kontsert-aktuse kirjeldus-tõlge

Iga aasta 24. veebruaril näidatakse telekas Eesti Vabariigi aastapäeva kontsert-aktust.

Juba mitu aastat on inimesed saanud seda jälgida ka kirjeldus-tõlget kuulates, aga kirjeldus-tõlge on alati lisatud viimasel hetkel: alles siis, kui puuetega inimesed ja õigus-kantsler on seda meelde tuletanud.

Nii juhtus ka tänavu, kui tähistati Eesti Vabariigi 105. aastapäeva.

Selgus, et ligipääsetavuse kohustust ei ole peo korraldajal ega telekanalil!

Õigus-kantsler ütles: kõik tähtsad tele-ülekanded peavad olema ligipääsetavad.

Eesti Rahvusringhääling (ERR) peab arvestama kuludega, mida on vaja, et saade oleks ligipääsetav.

2. Puuduva töövõimega inimeste toetamine

Üksi elava pensionäri toetus

Üksi elava pensionäri toetust saavad ainult vanadus-pensionärid.

Eesti Pimedate Liit tegi ettepaneku: kui inimesel puudub töövõime ja ta elab üksinda, võiks talle ka maksta ühekordset toetust, nagu saavad üksi elavad pensionärid.

Õigus-kantsler vastas: Ühe-kordne toetus on poliitikute otsus, seda ei saa õigus-kantsler hinnata.

Eesti Pimedate Liit võiks küsida seda Riigikogu käest.

Toetusi uurides leidis õigus-kantsler, et töövõime-toetused on liiga väikesed.

Põhiseadus ütleb: riik peab toetama inimest, kes on kaotanud töövõime.

Toetus peab olema piisavalt suur, et kaitsta inimest vaesuse eest.

Õigus-kantsler ütles Riigikogule: töövõime-toetused on liiga väikesed.

Süsteemi vead

Õiguskantslerilt palus abi **puuduva töövõimega inimene**, kelle töövõime-toetust vähendati nii palju, et ta sai ühel kuul kätte ainult 35 eurot.

Selgus, et süsteemis on vead.

Kui inimene tuleb töölt ära, makstakse talle ühekorraga rohkem raha:

- eelmise kuu töötasu,
- praeguse kuu töötasu,
- kasutamata puhkuse-päevade tasu.

Maksu-ametil on oma reeglid, kuidas tuleb arvestada töö-tasusid ja kuidas maksta makse.

Kui inimene lahkub töölt kuu lõpul, arvestatakse kõik töötasud, mis ta saab, ühe kuu sissetulekuks.

Kui inimese sisse-tulek on suurem kui toetuse saamiseks vaja, siis vähendab Töötukassa tema töövõime-toetust.

Kui inimene lahkub töölt kuu alguses, jagunevad tema sisse-tulekud kahe kuu peale ära ja töövõime-toetus ei vähene.

Õiguskantsler ütles: inimesed ei tohi süsteemi vigade pärast kannatada.

Kui inimene on kaotanud töövõime, peab ta saama töövõime-toetust õiglaselt, sõltumata sellest, millal ta töölt lahkus.

Õiguskantsler kirjutas sellest 2 korda Riigikogu sotsiaal-komisjonile, aga siiani pole asi paranenud.

Töö-alane rehabilitatsioon

Eestis on umbes 38 000 inimest, kellel on tuvastatud **puuduv** töövõime.

Neist 20% ehk umbes 7600 inimest teevad ka tööd ja vajaksid toetavaid teenuseid.

Töötukassa pakub töö-alase rehabilitatsiooni teenust, mis aitab tööga kohaneda või uusi oskusi arendada.

Töö-alase rehabilitatsiooni teenust saavad taotleda **osalise** töövõimega inimesed.

rehabilitatsioon – taastus-ravi, inimese toetamine taastumisel või kohanemisel

töö-alane rehabilitatsioon – inimese toetamine töövõime taastumisel või tööga kohanemisel

Õigus-kantslerilt on küsitud: miks ei saa puuduva töövõimega inimesed taotleda töö-alase rehabilitatsiooni teenust?

Õigus-kantsler palus Riigikogu sotsiaalkomisjonil asja uurida.

3. Eri-hoolekande-teenuse tasu

Kui hooldekodu pakub keskmisest paremat teenust, tohib ta koha eest küsida kõrgemat hinda.

hoolde-kodu koha-tasu – summa, mida inimene või tema lähedane peab maksma hooldekodus elamise eest ühes kuus

Õiguskantsler leidis: kohatasu hinna tõstmise põhjus võib jääda arusaamatuks.

Hooldekodu peab kirjutama lepingusse, missugustel juhtudel ja kui palju korraga võib kohatasu tõusta.

Nii saab inimene arvestada, kui palju võivad tema kulutused kasvada.

Kohatasu ei tohi tõusta ainult sellepärast, et keskmine pension on kasvanud.

Tasu tuleb küsida teenuse eest, mitte selle järgi, kui palju inimesel raha on.

Õigus-kantsler tegi Sotsiaal-kindlustus-ametile ettepaneku, et lepingutesse tuleb kirjutada lisa-tingimused ootamatute hinna-tõusude vastu.

Sotsiaal-kindlustus-amet lubas seda teha.

Erihooldusteenuste eest maksmise toetamine Tallinnas

Õigus-kantsleri poole pöördui murega, et Tallinna linn ei toeta kõiki eri-hooldus-teenuse saajaid võrdselt: rohkem toetatakse neid, kes saavad hooldekodus ööpäeva-ringset teenust, vähem aga neid, kes elavad oma kodus ja saavad teenust ainult päeval või nädala-kaupa.

Selgus, et nii ongi.

Tallinna linn oli toetanud neid, kes elavad kallites hooldekodudes.

Reeglid, mille järgi raha jagati, olid segased.

Paljud abi-vajajad ei teadnudki, et neil on samuti õigus toetust küsida.

Õigus-kantsler ütles, et Tallinna linn peab tegema uued reeglid, kus on täpselt kirjas, keda eri-hoolekande-teenuste eest maksmisel toetatakse ja missugustel juhtudel seda tehakse.

Samuti tuleb välja mõelda, kuidas toetada ööpäeva-ringset eri-hoolekande-teenust saavaid inimesi pidevalt ja püsivalt, nii et teised abi-vajajad abita ei jääks.

4. Isiklik abistaja eestkostetavale

Õigus-kantsleri käest küsiti, kas eestkostetavale võib määrata isikliku abistaja.

eest-kostetav – inimene, kellelt kohus on võtnud õiguse teatud asju otsustada (*näiteks: raha-asjad ja lepingud*)

eest-kostja – isik, kellele on antud õigus otsustada inimese eest, kellelt kohus on võtnud õiguse ise enda eest otsustada. Eest-kostja võib otsustada inimese eest ainult neid asju, mida inimene ise otsustada ei saa

Õigus-kantsler selgitas: Kui inimene vajab abi riietumisel, söömisel või tualetis käimisel, peab ta abi saama, sõltumata sellest, kas tal on eestkostja või mitte.

Kui inimesel on vaja isiklikku abistajat, aga ta ise on eestkostetav ja lepingut sõlmida ei saa, saab tema eest lepingu sõlmida eestkostja.

Isiklik abistaja peab kuulama inimese soove ja aitama teda, kui ta vajab abi.

Ka tähtsad rahvusvahelised lepingud – Euroopa sotsiaal-harta ja puuetega inimeste õiguste konventsioon – ütlevad selgelt: puuetega inimestel on õigus iseseisvale elule.

harta – leping riikide vahel, kus on kirjas riikide kohustused

Euroopa sotsiaal-harta – leping riikide vahel, kus on kirjas inimeste põhi-õigused ja kuidas riik peab neid õigusi kaitsma

konventsioon – leping riikide vahel, kus on kirjas ühised plaanid ja reeglid

puuetega inimeste õiguste konventsioon – leping riikide vahel, kus on kirjas, et kõik riigid peavad tegutsema selle nimel, et puuetega inimeste õigused oleksid kaitstud

5. Laste väärkohtlemine kinnises lasteasutuses

2023. aasta jaanuaris mõistis kohus süüdi 3 Lille Kodu endist töötajat puuetega laste väärkohtlemises.

väär-kohtlemine – kui inimest koheldakse ebaõiglaselt, aga tegelikult peaks tema eest hoopis hoolitsema

Väär-kohtlemise ohvriteks võivad sattuda:

- lapsed,
- vana-inimesed,
- puudega inimesed;
- aga ka lemmik-loomad.

Väär-kohtlemine on näiteks: peksmine, kiusamine, mõnitamine, alandamine.

Kui näed väär-kohtlemist, tuleb sellest teatada politseile.

Lille Kodu süüdlastele määrati vangla-karistus katse-ajaga.

See tähendab: kui süüdlased ei tee paari aasta jooksul uusi kuritegusid, siis nad vangi ei lähe.

3 aasta pärast on neil jälle õigus lastega töötada.

Eesti Puuetega Inimeste Koda küsis õigus-kantslerilt: miks olid Lille Kodu süüdlaste karistused nii leebed?

Õigus-kantsler leidis, et praegused reeglid ei kaitse puuetega lapsi piisavalt.

Õigus-kantsler palus Riigikogul arutada, kas on vaja karmimaid reegleid, et abitus olukorras inimesi paremini kaitsta.

Õigus-kantsler soovitas Riigikogul arutada, kas inimestelt, kes on lapsi väär-kohelnud, peaks ära võtma õiguse lastega töötada.

6. Erivajadusega laste toetamine lasteaias

Erivajadusega lastel on samasugune õigus lasteaias käia nagu kõigil teistel lastel.

Kui vaja, peab laps saama tugi-teenuseid.

Lasteaia pidaja ehk omavalitsus peab looma võimalused teenusteks ehk andma raha.

Lasteaia direktor peab leidma teenuse osutaja, näiteks tugi-isiku või logopeedi.

Õigus-kantsleri poole pöördus lapsevanem, kellele vald ei maksnud kinni lapse kõneravile tehtud kulutusi.

Koolieelne nõustamis-meeskond oli tuvastanud, et laps vajab logopeedi abi, kuid lasteaias seda ei pakutud.

Õigus-kantsler ütles: lastel on õigus saada kõneravi tasuta.

Mõned tugi-teenused, näiteks kõneravi, on eriti olulised just lasteaias.

Kui abi saadakse õigel ajal, võib juhtuda, et hiljem polegi abi vaja.

Kui lasteaias ei ole logopeedi, aga lapsevanem leiab logopeedi mujalt, peab omavalitsus maksma kinni lapsevanema kulud, mis ta on teinud kõneravile.

Õigus-kantsler märkis: kõik lapsed peavad saama vajalikku abi.

Ka siis, kui pere on heal majanduslikul järjel või kui lapsel ei ole puuet tuvastatud.

Omavalitsustel tuleb igal juhul täita kohustusi, mis on seaduses ette nähtud.

Õigus-kantslerilt palus abi lapsevanem, kelle diabeeti põdev laps ei saanud teiste lastega võrdselt lasteaias käia.

Õigus-kantsleri nõunikud võtsid linnaga ühendust.

Varsti leidsidki linn ja lasteaed sobiva lahenduse:

- lapsele määrati tugi-isik ja tugi-isiku asendaja.
- lasteaia töötajatele õpetati, kuidas toetada diabeediga last.

7. Viipekeelee tähtsus

Õigus-kantslerilt küsiti, **kas eesti viipekeel on Eesti riigikeel** ning kas riigil on kohustus viipekeelt arendada ja selle kasutamist võimaldada.

Õigus-kantsler selgitas: viipekeel ei saa olla riigikeel, aga kõik riigid peavad oma viipekeeli austama ja arendama.

Eesti riik peab tagama kurtidele viipekeelse tõlke, et neil oleksid teistega võrdsed võimalused

- õppimiseks,
- töötamiseks,
- ühiskonna-elus osalemiseks.

Õigus-kantsler ütles, et viipekeelee arendamisel on veel palju teha.

Alus: õiguskantsleri aastaülevaade, puuetega inimeste osa

Toimetamine lihtsasse keelde: Vaimupuu MTÜ

Teksti testisid Rapla Hooldekeskuse Vahtra Tugikeskuse ja SA Maarja Küla kliendid